

умови для повноцінного розвитку своєї особистості, які передбачають батьківську любов, увагу і турботу. Дитячий будинок сімейного типу забезпечує своїм вихованцям сімейне оточення і виховання шляхом виконання функцій звичайної біологічної сім'ї. Батьки-вихователі несуть відповідальність не тільки за життя і здоров'я своїх вихованців, але й за їхній соціокультурний розвиток.

Дитячий будинок сімейного типу як звичайна сім'я перетворюється на справжній осередок соціокультурного життя, відпочинку та сімейного дозвілля. Батьки-вихователі разом зі своїми біологічними і прийомними дітьми планують і витрачають сімейний бюджет, спільно вирішують питання проведення сімейного дозвілля, задовольняють дозвіллеві і соціокультурні потреби усіх членів сім'ї.

У дитячому будинку сімейного типу створюється власне соціокультурне середовище, що складається з сукупності чинників, які забезпечують культуротворчу життєдіяльність сім'ї. Це і спілкування між членами багатодітної родини, і позитивний приклад батьків-вихователів, і побутова культура родини, дозвілля та сімейні традиції, моральні цінності та ін. Продуктом такого соціокультурного середовища стає інкультурація усіх членів родини, зокрема дітей, що проявляється у включенні в культуротворчу діяльність, у духовному спілкуванні, естетичному освоєнні навколишньої дійсності тощо.

1.2. Загальні засади соціальної допомоги людям літнього та похилого віку в умовах сучасних соціальних викликів

У сучасному глобалізованому світі зростає необхідність у наданні соціальної допомоги та підтримки в умовах непередбачуваних ситуацій та катастроф, під час яких велика кількість людей може перетворитися на жертви процесу соціалізації або складної життєвої ситуації. З цією метою уряди різних країн вживають як міжнародних так і регіональних заходів, які дозволяють контролювати певні негативні наслідки та надавати допомогу постраждалим. Так, відповідно до Класифікатору надзвичайних ситуацій, що є в Україні (Класифікатор, 2022, розділ 3³¹), можна визначити поняття «надзвичайна ситуація» як порушення нормальних умов життя та

---

³¹ Класифікатор надзвичайних ситуацій (2010), розділ 3. <<https://ips.ligazakon.net/document/view/fin61335?an=3>> (2021, грудень, 30).

діяльності людей на окремій території чи об'єкті, або на водному об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом чи іншою небезпечною подією, зокрема епідемією, епізоотією, епіфітотією, пожежею, що призвело (може призвести) до виникнення великої кількості постраждалих, загрози життю та здоров'ю людей, їх загибелі, значних матеріальних утрат, а також до неможливості проживання населення на території чи об'єкті, ведення там господарської діяльності. Серед різновидів надзвичайних ситуацій за характером виділяють такі: техногенні; природні; соціальні та воєнні. Згідно з вищезазначеним документом особи, що постраждали від катастроф чи стихійного лиха мають певні соціальні проблеми та потребують спеціальної соціального захисту, соціальної допомоги та соціального забезпечення.

З огляду на те, що наша країна вже майже рік знаходиться в надзвичайно важкій незвичайній ситуації, що викликана повномасштабним військовим вторгненням з боку росії, потребує дослідження проблема пошуку підвищення якості надання соціальних послуг в умовах спеціалізованих соціальних інституцій державного та громадського секторів за допомогою соціально-виховних впливів, які здатні забезпечити підвищення адаптаційного потенціалу клієнтів різних соціальних та вікових груп за рахунок підвищення рівня їхньої резиліентності.

Суть відповідних соціальних послуг можна визначити, спираючись на Закон України «Про соціальні послуги» (Про соціальні послуги, 2019)³² та Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання (*Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання. 2016*)³³. Аналіз змісту вищезазначених документів дозволяє виокремити такі поняття:

«акт з надання соціальної послуги кризового та екстреного втручання» - документ, складений на підставі проведеної комплексної оцінки кризової ситуації отримувача соціальної послуги, у якому зазначено заходи, що здійснювалися для надання соціальної послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність й термін

---

³² Про соціальні послуги. (2019). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>> (2022, грудень, 20).

³³ Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання. 2016 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16>> (2021, грудень, 20).

виконання, відповідальних виконавців та дані щодо моніторингу результатів;

«кризова ситуація» – ситуація, в якій з'являється набір травматичних подій, обставин, з яких людина не може вийти, не змінивши їх. Кількість можливих варіантів змінювати ці обставини незначна, будь-яка спроба змін обставин традиційними чи звичайними способами може призвести до погіршення ситуації, до зменшення можливостей та ще більшого обмеження дій;

«кризове та екстрене втручання» – термінове втручання в кризову ситуацію з метою негайного усунення або мінімізації наслідків такої ситуації, надання допомоги та підтримки, спрямованої на її подолання;

«надавач соціальної послуги кризового та екстреного втручання» – особа чи група осіб, які безпосередньо виконують відносно отримувача соціальної послуги або спільно з ним заходи, що становлять зміст соціальної послуги;

«наснаження» – підтримка отримувачів соціальної послуги, підвищення їхньої впевненості, самооцінки, компетенції, щоб вони могли самостійно представляти свої та своєї родини інтереси в організаціях, закладах та службах, об'єднуватися з іншими отримувачами соціальних послуг для створення груп взаємопідтримки та взаємодопомоги;

«отримувач соціальної послуги кризового та екстреного втручання» – особа, у тому числі постраждала від насильства в сім'ї, яка в силу кризової ситуації користується заходами, що становлять зміст соціальної послуги;

«оцінка кризової ситуації» – аналіз надавачем соціальної послуги інформації щодо життєвих обставин отримувача соціальної послуги для визначення змісту й обсягу надання йому соціальної послуги;

«персональне функціонування» – існування, діяльність, активність особистості на фізичному, психологічному та соціальному рівнях;

«соціальна послуга кризового та екстреного втручання» (далі – соціальна послуга) - психологічна допомога (консультування, підтримка, діагностика, корекція, психотерапія, реабілітація), надання інформації з питань соціального захисту населення, допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами, представництво інтересів, корекція сімейних стосунків, допомога особам, які постраждали від насильства в сім'ї, допомога в отриманні

безоплатної правової допомоги, організація надання невідкладної медичної допомоги, організація надання притулку.

Залежно від особливостей кризової ситуації виділяють такі *види кризового та екстреного втручання: телефонне консультування* («гаряча лінія» – за наявності, що полягає у наданні отримувачам соціальної послуги можливості швидко сповістити про кризову ситуацію, отримати необхідну інформацію та консультативну допомогу); *екстрена допомога* (надається в разі загрози життю та здоров'ю отримувача соціальної послуги негайно, але не пізніше ніж протягом 24 годин після отримання повідомлення про кризову ситуацію, з метою усунення загрози, небезпеки для здоров'я та життя отримувача соціальної послуги, надання безпечного місця, психологічної підтримки, зниження рівня напруження та стресу, забезпечення базових потреб отримувача соціальної послуги); *короткочасна кризова допомога* (надається протягом 48 годин після отримання повідомлення про кризову ситуацію, з метою недопущення збільшення кризової ситуації, за потреби направлення отримувача соціальної послуги до безпечного місця перебування для формування у нього ефективних стратегій адаптації до стресу, подолання наслідків стресу, спричиненого кризовою ситуацією, забезпечення психологічної підтримки, зниження рівня напруження та стресу, забезпечення базових потреб отримувача соціальної послуги та може бути частиною кризового та екстреного втручання); *кризове консультування* (може бути частиною екстреної допомоги та короткочасної кризової допомоги, а також може виступати як окремий вид кризового втручання, що надається протягом 24 годин після настання кризи та передбачає обговорення та узгодження з отримувачем дій, спрямованих на формування навичок подолання стресу, визначення психологічних механізмів подолання наслідків кризової ситуації тощо (може бути в індивідуальній, груповій та сімейній формах).

Усі працівники, залучені до організації та надання соціальної послуги кризової чи екстреної допомоги, повинні:

- мати відповідну фахову підготовку, освіту у сфері соціальної роботи;

- *володіти уміннями та навичками*, необхідними для здійснення кризового та екстреного втручання (вміння управляти стресом, знання методів подолання горя, втрати, насильства в сім'ї, способів

реагування на неадекватну поведінку отримувачів соціальної послуги, які переживають стрес);

– *мати спеціальні навички щодо оцінки кризової ситуації, визначення та задоволення індивідуальних потреб отримувачів соціальної послуги;*

– *володіти навичками телефонного консультування;*

– *володіти знаннями про ресурси громади;*

– *швидко приймати рішення та діяти в екстрених ситуаціях;*

– *керуватися в роботі принципами гуманності, справедливості, об'єктивності і доброзичливості;*

– *знати і дотримуватися чинних законів, інших правових актів і нормативних документів, що стосуються професійної діяльності фахівців, а також посадових інструкцій, правил внутрішнього трудового розпорядку, наказів та розпоряджень установ – надавачів соціальної послуги;*

– *дотримуватись правил взаємодії у випадку залучення до роботи інших спеціалістів.*

Враховуючі вищезазначене, з'явилися нові напрями професійної діяльності фахівців соціальної галузі, що викликані появою багатьох проблем в умовах сучасних викликів та зумовили необхідність вивчення закордонного досвіду та оновлення змісту професійної підготовки фахівців соціальної галузі, який має бути доповнений відповідними компонентами, враховуючі особливості менталітету, ресурси та можливості вітчизняних установ соціальної роботи: особливості кризової допомоги в умовах військового конфлікту; специфіка кризової допомоги постраждалим від військової агресії клієнтам різних вікових та соціальних груп (діти, молодь, люди зрілого та літнього віку, особи з особливими потребами, прийомні сім'ї та ДБСТ, військовослужбовці та мирне населення з синдромом ПТСР та іншими соціальними проблемами тощо).

Додаткові можливості у наданні соціальної підтримки та соціального забезпечення населенню в умовах надзвичайних ситуацій можна визначити зі змісту Закону України «Про Загальнодержавну цільову програму захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки» (Про Загальнодержавну цільову програму захисту населення і

територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки, 2012)³⁴.

Важливим для фахівців соціальної галузі під час надання соціальних послуг населенню в умовах надзвичайних ситуацій також вважаємо використання накопиченого закордонного та вітчизняного досвіду. Аналіз сучасних досліджень з проблеми надання соціальної допомоги у надзвичайних ситуаціях показав, що науковці виділяють два основних підходи (Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О.; Н. Гусак Н., ред., 2017, с. 22-23)³⁵: *гуманітарний Relief Approach* (пов'язаний з екстремим та невідкладним реагуванням на перших етапах надзвичайних ситуацій і стосується переважно задоволення базових потреб, захисту постраждалих осіб, організації і надання їм гуманітарної допомоги тощо) та *орієнтований на розвиток Developmental Approach* (пов'язаний з розвитком людини, родини, громади, залученням ресурсів для посилення *резилієнс (resilience)* тощо, тобто орієнтується більшою мірою на соціальні та психологічні аспекти, не виключаючи фізичні та матеріальні. В межах цих підходів розроблено такі основні стратегії соціальної роботи в умовах надзвичайних ситуаціях: стратегії для зміцнення людського потенціалу; стратегії відбудови громади і громадянського суспільства; стратегії, які сприяють ініціативам з отримання прибутку.

Як зазначають дослідники «в україномовній літературі з психології та соціальної роботи *resilience* перекладають як стресостійкість, життестійкість, життєздатність, стійкість до травми та використовують цей термін для позначення ресурсів подолання надзвичайних і стресових подій, психологічних і соціальних наслідків травматичного стресу, втрати тощо» (Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О.; Н. Гусак Н., ред., 2017, с. 24)³⁶. Також науковці доводять, що «резилієнс (як риса і

---

³⁴ Про Загальнодержавну цільову програму захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки. (2012). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4909-17>> (2022, грудень, 20).

³⁵ Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О.; Гусак Н., ред. (2017). Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс. Київ: НаУКМА, 22-23.

<<http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11902/Academic%20Guide%20on%20Resilience.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> (2022, грудень, 20).

³⁶ Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О.; Н. Гусак Н., ред. (2017). Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс. Київ : НаУКМА, 24.

процес) виявляється в людей упродовж континууму їхнього розвитку» (Там само, с. 25)³⁷, а також «резилієнс розглядають як здатність організму, особи чи соціальної групи зберігати рівновагу, цілісність у складній ситуації, ефективно розв'язувати не тільки завдання адаптації до умов, що змінюються, а й завдання розвитку» (Там само, с. 30)³⁸. Згідно з наявними підходами, визначають такі основні *рівні та характеристики*, що зумовлюють резилієнс (Там само, с. 30-32)³⁹: індивідуальна (самооцінка; опора на власні сили; соціальна чуйність), сім'ї (добре налагоджена комунікація між її членами; спільні мрії та цілі; повага, турбота і любов між усіма членами родини – дорослими й дітьми; наявні достатні ресурси для задоволення базових матеріальних і фізичних потреб членів родини) та громади (гарна комунікація між її членами; лідерами громади є її члени, зокрема жінки; члени громади беруть відповідальність за покращення її життя та реалізують відповідні заходи; вони вважають, що мають потрібні ресурси; громада має базові структури і послуги: школи, заклади охорони здоров'я, громадські об'єднання, релігійні організації (де здійснюються релігійні обряди).

Існують валідизовані англomовні *інструменти для вимірювання резилієнс*⁴⁰ (наприклад, Шкала резилієнс Коннора – Девідсона (Connor – Davidson Resilience Scale), Original Dispositional Resilience (Hardiness) Scale; The Dispositional Resilience (Hardiness) Scale (HARDY); The Resilience Scale; The resiliency attitudes and skills profile та ін.).

Також дослідники виокремлюють такі основні *принципи підтримки в надзвичайних ситуаціях* (Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О.; Н. Гусак Н., ред., 2017, с. 39-42)⁴¹: 1) права людини та справедливість; 2) участь громади; 3) принцип «не нашкoдь»; 4) використання доступних ресурсів і спроможності; 5) інтегрування систем підтримки; 6) багаторівнева підтримка.

<<http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11902/Academic%20Guide%20on%20Resilience.pdf?sequence=1&isAllowed=y> > (2022, грудень, 20).

³⁷ Там само, 25.

³⁸ Там само, 30.

³⁹ Там само, 30-32.

⁴⁰ Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О.; Н. Гусак Н., ред. (2017). Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс. Київ : НаУКМА, 33.

⁴¹ Там само, 39-42. <<http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11902/Academic%20Guide%20on%20Resilience.pdf?sequence=1&isAllowed=y> > (2022, грудень, 20).

Залежно від рівня резилієнс пропонують використовувати «Піраміду інтервенцій», що базується на підході багаторівневої підтримки (Там само, с. 44-46)⁴², в основу якого покладено багаторівневу систему взаємодоповнювальних послуг, що дозволяє задовольнити потреби різних груп населення, які по-різному переживають надзвичайні події, а також тих, які мали проблеми психічного здоров'я до надзвичайної ситуації. Дослідниками передбачено 4 рівня підтримки населення: 1) *соціоекономічна резилієнс* (коли люди потребують створення умов безпеки, соціального впорядкування (їжа, житло, вода, необхідний мінімум заходів для підтримки здоров'я, робота, заробіток тощо) та всі ці заходи мають впроваджуватися за участю громади з метою посилення місцевої соціальної підтримки і мобілізації суспільних зв'язків; 2) *підтримка на рівні громади та сім'ї* (коли мають здійснюватися заходи спрямовані на пошук і возз'єднання сім'ї, підтримку в переживанні горя і в проведенні обрядів зцілення, масові комунікації з метою пошуку та розповсюдження конструктивних коупінгових методів, програм підтримки виховання, організація офіційних і неофіційних освітніх заходів, розповсюдження інформації про можливості заробітку, а також активізацію соціальних зв'язків, шляхом діяльності жіночих організацій та молодіжних клубів); 3) *цільова неспеціалізована підтримка* (коли надається додаткова підтримка на індивідуальному чи груповому (зокрема сімейному) рівні, що здійснюють навчені працівники під наглядом супервізорів (перша психологічна допомога, базові послуги у сфері психічного здоров'я, які надають працівники первинної ланки медико-санітарної допомоги, послуги з кейс-менеджменту тощо); 4) *спеціалізовані послуги* (спрямовані на допомогу людям, які, незважаючи на отримані послуги, зазнають значних труднощів у щоденному функціонуванні та потребують спеціальної психологічної або психіатричної допомоги фахівців).

Опанування фахівцями соціальної галузі запропонованих науковцями принципів підтримки у надзвичайних ситуаціях, а також освоєння особливостей надання допомоги, залежно від рівня втрати резилієнтності, дозволить, на нашу думку, розвинути професійну компетентність у зазначеному напрямі та готовність у майбутньому

---

⁴² Там само, 44-46.

сприяти розвитку резилієнс у їхніх клієнтів. Розглянемо ці можливості у наданні соціальної допомоги людям похилого віку, з урахуванням специфіки їхніх проблем та можливостей.

Соціальні проблеми осіб похилого віку та особливості соціальної роботи з ними

Відповідно до класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я виділяють такі вікові етапи старіння:

1) *літній* вік (особи у віці від 60 до 74);

2) *старий вік* (особи у віці від 75 до 89 років);

3) *довгожителі* (90 років і більше);

4) *супердовгожителі* (110 років і більше). За статистичними даними віку супердовгожителів досягають, приблизно, один на тисячу довгожителів, що не мають жодних типових поширених захворювань, пов'язаних з віком, аж до досягнення максимальної тривалості життя людини, яка теоретично оцінена в 126 років (Супердовгожитель. Вікіпедія, 2022)⁴³.

У соціології називають ці періоди людського життя «третім віком», а у демографії вводять поняття «третього» (60-75 років) і «четвертого» (понад 75 років) віків.

Науковим напрямом, що вивчає процес старіння людини та дієві методи продовження оптимізованого довголіття є *геронтологія* (від грец. Γέροντος – стара людина і λόγος – слово, знання), яка виникла близько століття тому (Ушакова, 2014)⁴⁴. Складовими частинами геронтології є: *геріатрія* (вчення про хвороби, пов'язані з інволюційними змінами, а також особливості лікування та профілактики захворювань в людей літнього та старого віку); *герогігієна* (вивчає питання загальної та спеціальної гігієни людей старших вікових груп); *геронтопсихологія* (вивчає психо-поведінкові особливості людей похилого віку). Для ефективної соціальної роботи з людьми похилого віку фахівці соціальної галузі мають опанувати основи геронтології, що дасть можливість набутти готовності до здоров'язбережувальної соціально-виховної діяльності, яка, на наш погляд, є підґрунтям ефективного професійного впливу в роботі з зазначеним контингентом та допоможе у підвищенні їхньої резилієнтності до нових соціальних викликів.

⁴³ Супердовгожитель. Вікіпедія (2022). <<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B3%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C#>>(2022, грудень, 20).

⁴⁴ Ушакова І.М. (2014). Геронтопсихологія. Харків: НУЦЗУ. <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/Articles/ushakova/Ushak_geronto_pidr.pdf> (2022, грудень, 20).

Аналіз досліджень І. Ушакової показав, що науковицею визначено основні проблеми людей похилого віку в Україні. Дослідниця стверджує, що «за останні сторіччя суспільна цінність старості практично зруйнувалася, цьому сприяли поступова втрата людьми похилого віку соціально значущих функцій і криза традиційної системи внутрісімейної підтримки непрацездатних старих... положення представників третього віку внутрішньо вплетене у процес змін, що відбуваються в суспільстві, але саме ця група населення, будучи найбільш уразливою в економічному і психологічному відношенні, найбільше постраждала від проведених реформ» (Там само, с.36)⁴⁵. Серед соціально-психологічних проблем дослідниця виділяє такі: зміна статусу, малозабезпеченість, погіршення здоров'я, самотність, проблеми, пов'язані із втратою близьких та ін.

Важливим для розуміння появи конфлікту між поколіннями в сучасних умовах розвитку України нам видається наступне твердження І. Ушакової: «Якщо у стійких суспільствах, де минуле виступає як модель майбутнього, молоді переймають досвід старших, то тепер життєві стратегії старших поколінь сприймаються як недостатньо ефективні... люди похилого віку в нашій країні асоціюються з «негативним» минулим, з гальмом на шляху змін, а для сучасної України характерною є орієнтація на нове покоління, молодь сприймається як акселератор всіх соціальних змін (Ушакова І., 2014, с.37)⁴⁶. Цілком поділяємо ідею дослідниці про особливу значущість підтримки людей похилого віку створення системи комплексної допомоги й одночасно розвиток механізмів інтеграції представників старшого покоління в соціальний простір держави. З цією метою важливою проблемою наукових досліджень та практики соціальної роботи є створення сприятливого соціально-підтримуючого середовища, що забезпечуватиме успішну соціальну адаптацію та розвиток резилієнтності людей похилого віку в умовах нових соціальних ризиків.

Аналіз нормативного забезпечення, що є основою соціальної роботи з людьми похилого віку дозволив визначити низку основних нормативних документів: Закони України «Про соціальні послуги»

---

⁴⁵ Ушакова І.М. (2014). Геронтопсихологія. Харків: НУЦЗУ. <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/Articles/ushakova/Ushak_geronto_pidr.pdf> (2022, грудень, 20), 36.

⁴⁶ Ушакова І.М. (2014). Геронтопсихологія. Харків: НУЦЗУ, 37. <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/Articles/ushakova/Ushak_geronto_pidr.pdf> (2022, грудень, 20).

(Про соціальні послуги, 2019)⁴⁷, «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» (Про пенсії за особливі заслуги перед Україною, 2000)⁴⁸, «Про пенсійне забезпечення» (Про пенсійне забезпечення, 1991)⁴⁹, «Про недержавне пенсійне забезпечення» (Про недержавне пенсійне забезпечення, 2003)⁵⁰, «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, 2003)⁵¹, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю» (Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, 2020)⁵² та ін.

Аналіз теорії та практики надання соціальних послуг особам літнього віку показав, що для підвищення її ефективності фахівці соціальної галузі мають використовувати сучасні наукові та практичні напрацювання. Так, І. Ушаковою запропоновано, згідно з адаптивно-регуляторною концепцією В. Фролькіса, з метою покращення процесу «вітаукту», спрямованого на стабілізацію життєздатності, збереження рівноваги організму, організацію якісних «спілкування, пізнання і праці як основних видів діяльності, що можуть підтримати функціональний рівень психічних процесів людей похилого віку» (Ушакова І., 2014, с.165)⁵³. Дослідниця наводить десять порад від провідних українських експертів для тих, хто хоче зберегти активне довголіття, міцне здоров'я і ясний розум на довгі роки (Там само, с.165-171)⁵⁴: здоровий сон; любов; раціональне харчування; енергія від природи; міцна сім'я; рух; життя в гармонії з собою; допомога іншим; боротьба з депресією; навчання, які науковиця вважає ресурсами щасливого життя. Ще одним важливим джерелом довголіття людей похилого віку дослідниця вважає надання якісної

---

⁴⁷ Про соціальні послуги. (2019). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>> (2022, грудень, 20).

⁴⁸ Про пенсії за особливі заслуги перед Україною. (2000). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-14>> (2022, грудень, 20).

⁴⁹ Про пенсійне забезпечення. (1991). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <https://taxlink.ua/ua/normative_acts/zakon-ukraini-pro-pensijne-zabezpechennja/> (2022, грудень, 20).

⁵⁰ Про недержавне пенсійне забезпечення. (2003). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>> (2022, грудень, 20).

⁵¹ Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. (2003). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>> (2022, грудень, 20).

⁵² Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю. (2020). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-%D0%BF>> (2021, грудень, 30).

⁵³ Ушакова І.М. (2014). Геронтопсихологія. Харків: НУЦЗУ, 165. <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/Articles/ushakova/Ushak_geronto_pidr.pdf> (2022, грудень, 20).

⁵⁴ Ушакова І.М. (2014). Геронтопсихологія. Харків: НУЦЗУ, <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/Articles/ushakova/Ushak_geronto_pidr.pdf> (2022, грудень, 20), 165.

психологічної допомоги, що передбачає їхнє психологічне консультування та психотерапію. Цілковитим погоджуючись з ідеями дослідниці та вважаємо за потрібне доповнити зміст соціальної роботи важливим чинником успішної соціалізації та відновлення втрачених функцій для людей літнього та похилого віку, особливо в кризових умовах воєнного стану, надання їм якісних соціальних послуг з організації соціально-виховного, резилієнтного простору в умовах спеціалізованих соціальних інституцій. З метою визначення важливих складників у створенні соціально-виховного, резилієнтного простору для людей похилого віку в умовах спеціалізованих соціальних інституцій маємо здійснити аналіз та узагальнення інновацій, що мали місце у теорії та практиці соціальної роботи з цією категорією клієнтів.

Інновації у теорії та практиці соціальної роботи з людьми літнього віку

Стрімкий вир сучасного суспільного життя, наповненого різноманітними новими викликами, є доволі насиченим середовищем, де

пануючими стають урбанізація, екоавантаження, діджиталізація, що зумовлює необхідність надання додаткових можливостей людям літнього та похилого віку з метою їхнього пристосування до мінливих умов соціуму та відновлення втрачених соціальних функцій, а отже для підвищення їхньої резилієнтності та соціальної адаптації до нових реалій. Аналіз досвіду надання соціальних послуг вищезазначеній категорії клієнтів засвідчив, що пануючими є соціально-реабілітаційні послуги, тому поняття «реабілітація» та «соціальна реабілітація» є важливими для визначення суті специфічної професійної діяльності з вищезазначеною категорією клієнтів.

Так, суть поняття «соціальна реабілітація» визначають як «відновлення соціального досвіду, соціальних зв'язків, норм поведінки, спілкування, емоційної стабільності, активного соціального життя, поновлення соціального статусу, інтеграцію у відкритий соціум, розширення і поглиблення соціальних контактів, відновлення професійних якостей і навичок...процес відновлення здатності людини до життєдіяльності» (*Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*, 2012, с. 169)⁵⁵. Згідно з вищезазначеним, поняття «соціальна реабілітація людей літнього та похилого віку» розглядаємо як створення умов для відновлення людьми зазначеної вікової групи

⁵⁵ Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. (2012). (І.Д.Зверева, ред.). Київ -Сімферополь: Універсум, 169.

втрачених соціальних функцій, для забезпечення діяльного існування у нових умовах суспільного життя.

Як зазначає Т. Алексєєнко, реабілітація є «одним із основних напрямів соціально-педагогічної діяльності, якому притаманна соціальна підтримка та соціальний захист людей, які їх потребують та передбачає комплекс медичних, психологічних, педагогічних, професійних, юридичних заходів, що спрямовано на відновлення чи компенсацію порушених або втрачених індивідом суспільних зв'язків та відносин внаслідок змін стану здоров'я, соціального статусу, втрати близьких людей, навичок навчальної діяльності, соціальної дезадаптації тощо» (Енциклопедія для фахівців соціальної сфери, 2012, с 211)⁵⁶. Цілком поділяємо позицію дослідниці та вважаємо необхідним для роботи фахівців соціальної галузі з соціальної реабілітації людей літнього та похилого віку здійснення комплексної соціально-педагогічної діяльності, що дозволяє поєднати під час організації заходів медичні, психологічні, педагогічні та юридичні складники впливу задля відновлення втрачених соціальних функцій і зв'язків та покращення їхнього здоров'я та соціального статусу.

Дослідники зазначають, що реабілітація є процесом, завдяки якому у того, на кого він спрямований формується «активне відношення до порушення його здоров'я (статусу, прав, умов самореалізації тощо) та відновлюється позитивне сприйняття себе, життя, сім'ї, суспільства тощо (Там само, с.169)⁵⁷.

Комплексу соціальну допомогу та реабілітацію громадянам літнього віку та особам з інвалідністю в Україні здійснюють стаціонарні установи – Будинки-інтернати для відповідного контингенту осіб (Собко Р., 2011, с. 189-191)⁵⁸. Але, враховуючі нові тенденції соціальної інклюзії, в сучасних умовах доволі поширеними стають і інші форми надання соціальних послуг.

Важливими суб'єктами соціальної допомоги клієнтам літнього віку є територіальні центри, що діють по всій території України. Так, Територіальним центром соціального обслуговування Біловодської селищної ради Луганської області було організовано надання консультацій по телефону, спрямованих на психологічну підтримку

---

⁵⁶ Там само, 211.

⁵⁷ Там само, 169.

⁵⁸ Собко Р.І. (2011). Послуги людям похилого віку в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота», 27, 189-191. <<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/1895/1/%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%9B%D0%A3%D0%93%D0%98%20%D0%9B%D0%AE%D0%94%D0%AF%D0%9C%20%D0%9F%D0%9E%D0%A5%D0%98%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%92%D0%86%D0%9A%D0%A3%20%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%86.pdf>> (2021, грудень, 30).

та вирішення побутових проблем одиноких осіб похилого віку та осіб з інвалідністю в умовах карантину, спричиненого поширенням COVID-19(Територіальний центр соціального обслуговування, 2021)⁵⁹.

Аналіз сучасних досліджень показав, що зараз стає доволі поширеним «срібне волонтерство в країнах світу. Так у США, де у волонтерській діяльності бере участь понад чверть пенсіонерів, в цілому вони витрачають на безоплатну допомогу в локальних або загальнонаціональних проєктах близько 3 млрд годин на рік. Загальна вартість їх послуг оцінюється в 75 млрд доларів. За опитуваннями, проведеними у Великобританії, кожен п'ятий пенсіонер залучений як мінімум у два волонтерських проєкти (число добровольців старшого віку складає не менше 2,2 млн), у Німеччині волонтерською роботою займається кожна третя особа між 55 і 64 роками і кожна п'ята - у віці від 65 і 74 роками» (Новий статус - нові можливості волонтерство людей поважного віку, 2017, с. 16)⁶⁰.

Л. Ільчук доводить, що прийомна сім'я – це «одна з нових ефективних форм соціального обслуговування громадян похилого віку та інвалідів, що сприяє зміцненню інституту сім'ї та зв'язку поколінь, відродженню традицій взаємодопомоги та родинної турботи про старше покоління, профілактиці соціальної самотності та може стати унікальною можливістю надалі поступово відмовитися від діяльності будинків-інтернатів для людей похилого віку та інвалідів» (Ільчук Л., 2017, с. 66)⁶¹.

Як зазначає Р.І. Сопко, «Основною тенденцією розвитку системи соціального обслуговування осіб похилого віку в Україні на сучасному етапі є створення стаціонарних закладів нового типу для невеликої кількості підопічних, діяльність яких є максимально наближеною до європейських стандартів», а також впровадження таких інноваційних моделей надання соціальних послуг на рівні громади як: «надання соціальних послуг особам з психічними захворюваннями за місцем проживання; сприяння розвитку системи транспортних засобів особам похилого віку; створення університетів

---

⁵⁹ Територіальний центр соціального обслуговування Біловодської селищної ради Луганської області. <<https://belovodsk-rada.gov.ua/terytorialnyy-tsentr-sotsialnoho-obsluhovuvannia-2/>>(2021, грудень, 20).

⁶⁰ Новий статус - нові можливості волонтерство людей поважного віку. (2017). Вінниця: Г О «Центр Поділля-Соціум», 16. < https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraine_pics/Publications/New-status-new-possibilities_2017-min.pdf > (2022, грудень, 20).

⁶¹ Ільчук Л. І. (2017). Сімейні форми проживання для осіб похилого віку та інвалідів як інноваційний вид соціального обслуговування в Україні. «соціопростір»: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи, 6, 66. <<https://periodicals.karazin.ua/socioprostir/article/view/8428>> (2021, грудень, 20).

третього віку для осіб похилого віку та розвиток у громаді послуг з медико – соціальної опіки, хоспісної та паліативної допомоги» (Собко Р., 2011, с. 189)⁶².

Спектр інноваційних соціальних послуг людям похилого віку в стаціонарних закладах нового типу наведено у табл.1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльний аналіз соціальних послуг людям похилого віку в стаціонарних закладах нового типу для невеликої кількості осіб

№ з/п	Назва закладу	Типи послуг
1	Пансіонат для літніх людей 100-ліття (Львів) ⁶³	Постійне проживання у пансіонаті (у спокійному місці, під постійним медичним наглядом з забезпеченням якісного дозвілля); короткострокове перебування на час лікування; перебування на час реабілітації.
2	Пансіонат «Турбота» (Харків) ⁶⁴	Постійне проживання з можливістю індивідуального харчування, залежно від призначень та рекомендацій лікаря; медичний огляд та лікування; організоване дозвілля; психологічна підтримка.
3	Пансіонат «Родинне тепло» (Чернівці) ⁶⁵	Спеціальний догляд за лежачими; лікарський контроль; щоденна гігієна; прогулянки на свіжому повітрі; контроль прийому медикаментів; психологічна підтримка.
4	Пансіонат «Срібний вік» (Київ) ⁶⁶	Цілодобовий догляд та медичний супровід; реабілітація та відновлення після травм або захворювань; цікаве дозвілля та регулярні прогулянки на свіжому повітрі.
5	Пансіонат «Тепло любих» (Київ) ⁶⁷	Щоденний догляд, здійснення необхідних гігієнічних процедур; постійний моніторинг стану здоров'я мешканців; реалізація курсу лікування і реабілітації, психологічна допомога; профілактичні сеанси, масажі, лікувальна фізкультура, вправи для підтримки м'язового тону та моторики; розробка меню відповідно до віку, та кулінарних вподобань клієнта; організація повноцінного дозвілля.

⁶² Собко Р.І. (2011). Послуги людям похилого віку в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота», 27, 189. <<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/1895/1/%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%9B%D0%A3%D0%93%D0%98%20%D0%9B%D0%AE%D0%94%D0%AF%D0%9C%20%D0%9F%D0%9E%D0%A5%D0%98%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%92%D0%86%D0%9A%D0%A3%20%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%86.pdf>> (2021, грудень, 30).

⁶³ Пансіонат для літніх людей 100-ліття. Львів. <<https://100-littia.com.ua/>> (2021, грудень, 30).

⁶⁴ Пансіонат «Турбота». Харків. <<https://pansionat-zabota.com/gallery/>> (2021, грудень, 30).

⁶⁵ Пансіонат «Родинне тепло». Чернівці. <https://cv.rodynne.com.ua/?gclid=CjwKCAiAlfQOBhAeEiwAYi43F6he2qAA-k_AqQIBGUWVD440pdwJ-hLy507vO13KM_rnDmx8YfP0hhoCeuwQAvD_BwE> (2021, грудень, 20).

⁶⁶ Пансіонат «Срібний вік». Київ. <<https://serebrjanuj-vek.ua/>> (2021, грудень, 20).

⁶⁷ Пансіонат «Тепло любих». Київ. <<https://domprestarelyh.com.ua/ua/>> (2021, грудень, 30).

Аналіз даних порталу «Слово і діло» засвідчив, що на ринку соціальних послуг для літніх людей за кордоном і в Україні пануючим видом надання соціальної допомоги є догляд у приватних пансіонатах для людей похилого віку (Ринок соціальних послуг для літніх людей: як працює в Україні та у світі, 2021)⁶⁸. Поряд із цим у країнах західної Європи поширеним є також існуюче за кошти державного чи муніципального бюджету проживання у звичайних житлових приміщеннях, що адаптовані під особливості людей літнього віку чи спеціалізованих комплексах з обслуговуванням.

Загальна характеристика практики соціальної реабілітації людей літнього та похилого віку в умовах спеціалізованих соціальних інституцій в Україні та за кордоном

Контент-аналіз сайтів громадських організацій дозволив стверджувати, що в Україні напрацьовано багатий досвід у роботі спеціалізованих соціальних інституцій державного та громадського сектору, які надавали інноваційні

соціальні послуги людям літнього та похилого віку (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Інноваційні соціальні послуги людям похилого віку в спеціалізованих соціальних інституціях державного та громадського сектору

№ з/п	Назва соціальної інституції	Характеристика соціальної роботи з людьми літнього та похилого віку
1	2	3
1	Харківський обласний благодійний фонд «Соціальна служба допомоги» ⁶⁹	Фондом реалізовано та впроваджено такі постійні програми та проекти: «Денний центр перебування для людей похилого віку з клубом активного довголіття «Друга молодість», що сприяв самореалізації та цікавого проведення дозвілля особам літнього віку; мобільна паліативна допомога та «Стійка система Домашньої опіки в Україні», що передбачала медико-соціальну роботу з людьми похилого віку, які не здатні до самообслуговування; проєкт «Цифрові рішення для допомоги людям похилого віку», який дозволив

⁶⁸ Ринок соціальних послуг для літніх людей: як працює в Україні та у світі. Аналітичний портал Слово і діло. <<https://www.slovoidilo.ua/2021/01/26/infografika/suspilstvo/rynok-soczposluh-litnix-lyudej-yak-pracuue-ukrayini-ta-sviti>> (2021, грудень, 20).

⁶⁹ Харківський обласний благодійний фонд «Соціальна служба допомоги». <<https://ssa.kharkov.ua/ru/proekty/pomoshch-pozhilym/52-ukreplenie-sotsialnykh-svyazej-lyudej-kotorye-postradali-ot-natsizma-putem-provedeniya-vstrech-s-molodezhyu-kak-dlya-mobilnykh-tak-i-dlya-nemobilnykh-pozhilykh-lyudej>> (2021, грудень, 20).

		придбати сучасне обладнання (ноутбуки та планшети) для використання їх у роботі під час пандемії, а також провести навчальні тренінги з основ роботи з сучасними гаджетами для 73 осіб похилого віку – підопічних проєктів «Домашня опіка/Паліативна допомога» та відвідувачів клубу активного довголіття «Друга молодість»; проєкт «Підтримка людей, що постраждали від нацизму у м. Харків», який здійснювався фондом у партнерстві з благодійною організацією «ХЕБФ Хесед-Шаре Тиква» та передбачав соціальний супровід й активне включення у суспільне життя жертв націонал-соціалізму.
2	БОБФ «Карітас-Харків» ⁷⁰	У межах платформи Домашня Опіка командою фахівців медичної, соціальної та психологічно-духовної сфери надається комплекс соціальних послуг та підтримки літнім людям та особам похилого віку, які частково або повністю втратили здатність піклуватись про себе самі. Метою надання інноваційної соціальної послуги є створення умов для клієнтів мати можливість якомога довше вести незалежне життя вдома за допомогою надання кваліфікованої підтримки лише там, де не вистачає їхніх власних сил.
3	Всеукраїнська благодійна організація «Турбота про літніх в Україні»(Київ) ⁷¹	Діяльність організації побудована на принципах само та взаємодопомоги людей похилого віку, що діють на волонтерських засадах та є одним з лауреатів “Active Citizens of Europe”. Волонтерами організації з листопада 2019 по кінець жовтня 2020 року під час реалізації проєкту: «Інклюзія вразливих літніх людей в Україні, шляхом підвищення обізнаності щодо деменції» віднайшли в умовах пандемії нових напрямів взаємодії. Так, оскільки певний час не могли відбуватися зустрічі групи само- та взаємопідтримки для родичів дементних й було започатковано рух «Не забувай про мене» для спілкування та підтримки сімей, які доглядають за хворими. Було проведено онлайн тренінг для волонтерів, про те, як діяти в різних, потенційно небезпечних ситуаціях, а також створено групу у вайбер, де ділились корисною інформацією не лише про безпеку, а й про те, як оплатити комунальні послуги онлайн, як отримати рецепт без відвідування поліклініки, як пройти тестування на COVID і т. д. Упродовж проєкту було проведено 320 заходів у 9 містах (семінари та консультації, культурні заходи, фізичні заняття на тему догляду за дементними).

⁷⁰ Благодійна Організація Благодійний Фонд «Карітас - Харків» у проєкті «Домашня опіка». <<https://caritas.kharkiv.ua/2016.07/zmi-pro-nas/>> (2021, грудень, 20).

⁷¹ Всеукраїнська благодійна організація «Турбота про літніх в Україні» (Київ). <http://www.tlu.org.ua/?page_id=2> (2021, грудень, 20).

4	Громадська організація реабілітологів Харкова Центр FIZIO ⁷²	<p>Громадська організація надає комплекс послуг фізичної реабілітації дорослим, дітям, людям похилого віку та людям з інвалідністю за різними проблемами та використовує такі сучасні реабілітаційні методики: бобаттерапію (нейро-розвивальну терапію для розвитку м'язового тонушу шляхом укріплення слабких м'язів та збільшення амплітуди рухів); PNF - терапію (пропріоцептивну нейро-м'язову фасилітацію - різновид рухової гімнастики, яка допомагає відчувати та усвідомити рух одних частин тіла відносно інших та сформувати заново у місцях уражень м'язовий корсет); альтернативну терапію (остеопатичні техніки, краніосакральна терапія, прикладна кінезіологія тощо); кінезотерапію (основу фізичної реабілітації, що використовують при всіх патологіях опорно-рухового апарату та передбачає вправи на тренажерах, функціональні елементи, динамічні вправи та ін.) та нейрореабілітацію (метод раннього втручання, що починається ще в реанімації та сприяє розвитку роботи тих нервових волокон, що залишилися у клієнта після травми).</p> <p>Цікавим новим напрямом роботи фахівців Центру FIZIO є організація експедицій фахівців до різних регіонів України та надання можливості всім бажаючим пройти безкоштовні консультації у фізичного терапевта та судинного хірурга експедиційної команди від центру реабілітації Fizio. https://www.youtube.com/watch?v=BTMpIypQWoU</p> <p>Також одним із сучасних засобів взаємодії фахівців Центру FIZIO з клієнтами є створення Ютуб каналу, на якому розміщуються новини в роботі центру та відео з певними видами реабілітаційних занять, що в період поширення пандемії Covid-19 є вельми актуальним. https://www.youtube.com/watch?v=iHy6Upnr1-w (Наприклад, вправи для зняття тонушу м'язів шиї https://www.youtube.com/watch?v=hC17yFJjyI).</p>
5	Всеукраїнський благодійний фонд «Заради тебе» ⁷³ , Благодійний фонд «Там де живе надія» ⁷⁴ , Громадська організація «ЦеГрІн-Південь» ⁷⁵ ,	Зазначені соціальні інституції організують акції та забезпечують продуктовими наборами людей літнього та похилого віку у різних містах України та доставляють їх до дверей їхніх осель.

⁷² Громадська організація реабілітологів Харкова Центр FIZIO. < <https://fizio.ua/> > (2021, грудень, 20).

⁷³ Всеукраїнський благодійний фонд «Заради тебе». < <https://2u.org.ua/> > (2022, грудень, 20).

⁷⁴ Благодійний фонд «Там де живе надія» <https://tvoemisto.tv/news/lvivyan_prosyat_doluchatysya_do_zakupivli_produkativ_shchob_nagoduvaty_bezdo_mnyh_ta_potrebuyuchyh_116946.html> (2021, грудень, 20).

⁷⁵ Громадська організація «ЦеГрІн-Південь». <<https://www.facebook.com/cehrin/>> (2021, грудень, 20).

	Громадська організація «Безпека та добробут» ⁷⁶ , Міжнародний благодійний фонд «Гарних справ» ⁷⁷	
6	Організація Lets Help ⁷⁸	Організація запровадила декілька проєктів з урахуванням викликів, які виникли під час епідемії COVID-19 в Україні: 1) Проєкт закупівлі дезінфікуючих засобів для геріатричних пансіонатів (будинків для людей літнього віку); 2) Проєкт допомоги соціальним працівникам та персоналу геріатричних пансіонатів, закупівля засобів захисту та продуктових наборів; 3) Проєкт допомоги самотнім людям літнього віку під час карантину, закупівля продуктових наборів, засобів гігієни, дезінфікуючих засобів та побутової хімії.
7	Благодійний фонд «Делікат» ⁷⁹ , Благодійний фонд «Родина ЛГ» ⁸⁰	Ці соціальні інституції надають продуктову, психологічну та медикаментозну допомогу людям похилого віку, які захворіли на COVID 19 та їх найближчому оточенню, а також доставляють гарячі обіди самотнім людям літнього віку та допомагають їм пережити карантин у різних містах України. Сприяють організації онлайн-платформ для продажу власноруч створених товарів.
8	Громадська Організація «Дім Милосердя» ⁸¹	Організація допомагає безпритульним похилого віку та людям з інвалідністю, що опинилися на вулиці направляючи їх до притулків.
9	Громадська організація «Небокрай» ⁸²	Організація збирає волонтерів та допомагає літнім людям у м. Києві дотримуватися ізоляції.
10	Благодійний фонд Let's Help ⁸³	З 2015 року Благодійний фонд допомагає літнім людям та працює над створенням гідної старості в Україні. Благодійний фонд Let's Help створений родиною Бондаренко опікується 127 геріатричними пансіонатами в 10 областях України, що з 1991 року працює на ринку України. Регіональними менеджерами організації є Харків, Одеса, Львів та

⁷⁶ Громадська організація «Безпека та добробут». <<https://www.facebook.com/asafecomunity/>> (2021, грудень, 20).

⁷⁷ Міжнародний благодійний фонд «Гарних справ». <<https://www.facebook.com/gooddeedsukraine/>> (2021, грудень, 20).

⁷⁸ Організація Lets Help. <<https://letshelp.com.ua/>> (2022, грудень, 20).

⁷⁹ Благодійний фонд «Делікат». <<https://www.facebook.com/bfdelikat/>> (2021, грудень, 20).

⁸⁰ Благодійний фонд «Родина ЛГ». <<https://rodynalg.org.ua/>> (2021, грудень, 20).

⁸¹ Громадська Організація «Дім Милосердя». <<http://hom.kiev.ua/%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83>> (2021, грудень, 20).

⁸² Громадська організація «Небокрай». <<https://www.facebook.com/nebokray.org/>> (2021, грудень, 20).

⁸³ Благодійний фонд Let's Help. <<https://letshelp.com.ua/pro-fond>> (2021, грудень, 20).

		Днепр.
11	Благодійний фонд «Життєлюб» ⁸⁴	«Життєлюб» – благодійний фонд, що підтримує людей поважного віку з 2013 року шляхом надання допомоги в харчуванні та адресній допомозі у знаходженні роботи та покликання, розширенні кола спілкування й організації змістовного дозвілля. Фондом у 2017 році створено Кіно-сад «Життєлюб» - це перший в Україні хаб для людей старшого віку (з кінозалом, сценою для проведення концертів, спортивним майданчиком, місцем для настільних ігор і проведення майстер-класів і зоною для відпочинку), що організовано в занедбаному літньому кінотеатрі в Гідропарку, що у зв'язку з пандемією у 2020 році перевели всі в онлайн-формат групи в Режимі Фейсбук або Вайбер. «Трудолюб» – це наймолодший проєкт благодійного фонду, що сприяють пошуку вакансій з працевлаштування користувачів клубу. Цікавим напрямом діяльності благодійного фонду є агентство дорослих моделей, що засноване в лютому 2018 року, є першим агентством в Україні, яке представляє моделей віку 50+ (або вікових моделей), що має за мету показати, що краса залежить тільки від ставлення до життя.
12	Ресурсний центр для осіб, які доглядають людей літнього віку з обмеженою руховою активністю (Житомир) ⁸⁵	Центром, що створено за підтримки Німецького федерального Фонду «Пам'ять, відповідальність за майбутнє» надається підтримка особам, які здійснюють догляд за людьми літнього віку та допомога літнім людям, які опинилися у скрутних життєвих обставинах. Допомога надається через соціальні візити до одиноких, інвалідів, в'язнів нацистських таборів, дітей війни, постраждалих від політичних репресій, людей похилого віку, які потребують уваги та спілкування. Також для підопічних Центру проводяться різноманітні тренінги, зустрічі, а також консультації лікарів та юристів.
13	Центр допомоги людям похилого віку у БОБФ «Карітас - Львів» ⁸⁶	Центр надає людям похилого віку комплексну духовну, медико-соціальну, санітарно-гігієнічну допомогу та опіку, а також організовує денне дозвілля з активним спільнотним спілкуванням, рукоділлям, екскурсіями та мандрівками визначними місцями Львова та України.
14	Громадська організація «Центр	ГО «Центр Поділля-Соціум», реалізовано різноманітні соціальні інновації в межах проєкту «Новий статус –

⁸⁴ Благодійний фонд «Життєлюб». <<https://www.happyold.com.ua/ua/>>(2021, грудень, 20).

⁸⁵ Ресурсний центр для осіб, які доглядають людей літнього віку з обмеженою руховою активністю (Житомир). <<https://zt-rada.gov.ua/?pages=1265> > (2021, грудень, 20).

⁸⁶ Центр допомоги людям похилого віку у БОБФ «Карітас – Львів. <<http://caritas-lviv.org/proekty-fondu/zaversheni-proekti/tsentr-sotsialnoi-dopomohy/TKCB>> (2021, грудень, 20).

	<p>Поділля-Соціум» (Вінниця)⁸⁷</p>	<p>нові можливості», який підтримано Представництвом німецької неурядової організації «Німецьке об'єднання народних університетів» (DVV International) в Україні. Метою проекту було залучення людей поважного віку до активної участі в житті суспільства та ініціювання корисних змін, шляхом консолідації зусиль громадських організацій та територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) з 6 міст України (Вінниці, Дніпра, Луцька, Одеси, Харкова, Чернігова), які об'єднали свої зусилля для отримання важливого результату - залучення людей поважного віку та пенсіонерів до активної діяльності на користь громади шляхом створення волонтератів, волонтерського руху в цілому.</p>
15	<p>ГО «Клуб садівників» (м. Харків), створений у 2001 р. у межах соціального проекту для жителів старшого покоління Харкова (Шепеленко І., 2021, с.18, 19)⁸⁸</p>	<p>У межах проекту здійснювалася організація занять і зустрічей з членами Клубу, що сприяло збереженню почуттів затребуваності, самоповаги у членів Клубу, а також розширенню їхньої комунікації. Забезпечувалися умови для: публікації деякими членами Клубу статей у періодичних виданнях та організації виступів на телебаченні з подальшим обговоренням їх на засіданнях; виготовлення окремими членами Клубу садового приладдя та пристосувань для всіх охочих; спільної підготовки святкових заходів (вікторин, випуску газет, святкового меню тощо), туристичних поїздок у межах Харківської області, екскурсій та квестів містом. Членів Клубу було об'єднано в групи за інтересами (кулінарія, здоровий спосіб життя, вирощування екзотичних рослин, застосування фітопрепаратів для вирішення проблем у саду чи городі тощо) та, після піврічної підготовки, вони виступили ініціаторами створення безоплатних навчальних програм для власників земельних ділянок для садівництва, школярів і всіх бажаючих. Ще одним напрямом роботи Клубу була організація діяльності з розкриття творчих здібностей респондентів (літературних, художньо-графічних, музичних тощо) за допомогою надання редакторської підтримки у створенні й публікації матеріалів із садівництва, бджільництва та городництва, що дозволило респондентам реалізувати свій прихований, не затребуваний раніше потенціал. Також у межах роботи проекту членам Клубу надавалася правова та психологічна підтримка під час організації тематичних занять фахівців (юристів,</p>

⁸⁷ Громадська організація «Центр Поділля-Соціум». <<https://www.facebook.com/CentrPodillaSocium/>>(2021, грудень, 20).

⁸⁸ Шепеленко І. (2021). Механізми подолання соціальної ексклюзії осіб похилого віку. Український соціум, 2 (77), 107–123. < https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/107_123_No-277_2021_ukr.pdf > (2022, грудень, 30).

		економістів, психологів, представників Червоного Хреста) з найактуальніших тем.
16	Платформа «Щедрий вівторок» ⁸⁹	За допомогою соціально-проектної діяльності, що використовують ресурс платформи «Щедрий вівторок» здійснюється закупівля продуктових наборів, засобів гігієни; вирішення побутових проблем одиноких осіб похилого віку та осіб з інвалідністю в умовах карантину, спричиненого поширенням COVID-19; залучення населення до благодійної діяльності на користь літніх осіб.
17	Фонд Let's Help ⁹⁰	Корисним інноваційним досвідом є запровадження в Україні з 2009 р. Благодійного проекту фонду Let's Help «Університет третього віку Протон» у різних містах (Київ, Миколаїв, Харків, Дніпро та ін) соціальної послуги «Університет третього віку», що спрямовано на: створення умов та сприяння всебічному розвитку людей похилого віку їхню реінтеграцію в активне життя суспільства, надання їм допомоги в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знаннями.

Аналіз даних, наведених у таблиці 1.2 засвідчив, що в роботі спеціалізованих соціальних інституцій реалізовано такі інноваційні ідеї: клубна робота, спрямована на підвищення соціальної активності людей похилого віку та їхньої обізнаності у взаємодії у діджиталі; прищеплення навичок само та взаємодопомоги та залучення до лав «Срібного волонтерства»; створення умов для підвищення рівня здоров'я та засвоєння навичок здоров'язбереження; забезпечення можливостей для пошуку шляхів самореалізації в різних сферах життєдіяльності в умовах «Університетів третього віку» та громадських ініціатив тощо, які можуть бути корисними в організації резилієнтних впливів в умовах реабілітаційного соціально-виховного підтримуючого простору для людей літнього та похилого віку.

Аналіз нормативного забезпечення стосовно здійснення соціальної роботи та політики щодо людей літнього та похилого віку дозволив визначити низку Міжнародних нормативних документів, що окреслюють її зміст та специфіку. Організацією об'єднаних націй та її закладами здійснено багато роботи у цьому напрямі. Так, Генеральною Асамблеєю прийнято програму дій по відношенню до

⁸⁹ Щедрий вівторок. <<https://givingtuesday.org.ua/blog/initsiatyvy-yaki-vzhe-pryyednalysya-doshhedryjvivtoroknow/>> (2021, грудень, 20).

⁹⁰ Благодійний проект фонду Let's Help Університет третього віку Протон. <<https://u3a.com.ua/>> (2021, грудень, 20).

людей з інвалідністю та було проголошено 1981 рік Міжнародним роком таких людей, а пізніше 124 держави-члена прийняли Міжнародний план дій з проблем старіння (Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, 2002), що започаткувало низку заходів та досліджень у ході наступного десятиріччя. Центром Організації Об'єднаних Націй по населеним пунктам (The United Nations Centre for Human Settlements (Habitat – Хабитат) та Шведською агенцією з міжнародного розвитку (the Swedish International Development Agency (SIDA - СИДА) було опубліковано Керівництво з адаптації антропогенного середовища для людей з інвалідністю (Guide to Adaptation of the Built Environment for Disabled Persons).

У Мадридському міжнародному плані дій з проблеми старіння (2002) визначено 3 основних напрями дій (стаття 14) (Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, 2002)⁹¹: участь людей похилого віку в розвитку; забезпечення здоров'язбереження та благобуття у похилому віці; забезпечення благонадійних та позитивних умов для людей всіх вікових груп. У низці міжнародних документів та керівництв (Конвенція про права інвалідів, Женева 2006 (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006)⁹², Доповідь про стихійні лиха у світі 2007 (World disasters report 2007: focus on discrimination)⁹³, Міжнародний консорціум з питань інвалідності та розвитку 2010 (The International Disability and Development Consortium (IDDC), 2010)⁹⁴, Реабілітація на рівні громад: керівні принципи, Женева, 2010 (Community-based rehabilitation: CBR guidelines, 2010)⁹⁵, Люди похилого віку в умовах стихійних лих та гуманітарних криз: керівні принципи найкращої практики, Help Age International, Лондон, Atlas Alliance, Інформаційний бюлетень: Інвалідність в умовах конфліктів та надзвичайних ситуацій, 2011 (Older people in disasters and humanitarian

---

⁹¹ Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing. (2002). <<https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/MIPAA/political-declaration-en.pdf>> (2021, грудень, 30).

⁹² Convention on the Rights of Persons with Disabilities. (2006) <<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>> (2023, квітень, 20).

⁹³ World disasters report 2007: focus on discrimination. <<https://www.preventionweb.net/publication/world-disasters-report-2007-focus-discrimination>> (2023, квітень, 20).

⁹⁴ The International Disability and Development Consortium (IDDC) <<https://www.iddcconsortium.net/>> (2023, квітень, 20).

⁹⁵ Community-based rehabilitation: CBR guidelines. <<https://www.who.int/publications/i/item/9789241548052>> (2023, квітень, 20).

crises: Guidelines for best practice, 2011)⁹⁶ та ін.) акцентовано увагу на неприпустимості допущення дискримінації по відношенню до зазначених категорій клієнтів та визначено першочерговий план дій щодо забезпечення їхнього належного існування в сучасному світі.

Аналіз закордонного інноваційного досвіду суспільної діяльності в зазначеному напрямі показав, що зростає Британська мережа співтовариств Centre for Ageing Better (Centre for Ageing Better, 2021)⁹⁷, що є дружніми до людей похилого віку (це рух більше ніж 50 членів в Англії, Шотландії, Уельсі, Південній Ірландії, що належить до Глобальної мережі міст та співтовариств ВООЗ, де люди усіх вікових груп можуть вести активний та здоровий спосіб життя у власних будівлях, брати участь у діяльності, що вони цінують та вносити власний внесок у життя співтовариств, коли люди похилого віку допомагають формувати місце, де вони живуть.

Потужну інформаційну підтримку людям літнього та похилого віку надають сучасні інформаційні ресурси в різних куточках світу. Так, Національна рада з проблем старіння (Benefitscheckup) – сайт, на якому розміщено інформацію для людей похилого віку зі Сполучених штатів Америки, що можуть претендувати на отримання пільгових дотацій на різні власні потреби (лікування, харчування, оплату додаткових послуг тощо) (Benefitscheckup, 2021)⁹⁸.

Національний ресурсний центр з проблем жінок та виходу на пенсію (WISER – Women`s institute for a Secure Retirement) містить багато цікавої інформації стосовно вирішення проблем жінок, а також забезпечення уникнення проблем, пов'язаних з виходом на пенсію (Interreg Central Europe, 2021)⁹⁹.

Eldercare Locator – це державна служба Управління у справах людей похилого віку США (Eldercare Locator)¹⁰⁰ містить інформаційні ресурси для тих, хто здійснює догляд за людьми похилого віку.

Ще однією потужною мережею є сайт Ресурси для доглядальниць (Family Caregiver Alliance)¹⁰¹, що дає можливість отримати відповіді

---

⁹⁶ Older people in disasters and humanitarian crises: Guidelines for best practice. <<https://www.helpage.org/silo/files/older-people-in-disasters-and-humanitairan-crises-guidelines-for-best-practice.pdf>> (2023, квітень, 20).

⁹⁷ Centre for Ageing Better. <<https://ageing-better.org.uk/ageing-in-society>> (2021, грудень, 20).

⁹⁸ (Benefitscheckup. <<https://www.benefitscheckup.org/>> (2021, грудень, 20).

⁹⁹ Interreg Central Europe. <<http://www.interreg-central.eu/Content.Node/I-CARE-SMART.html> > (2021, грудень, 21).

¹⁰⁰ Eldercare Locator. <<https://eldercare.acl.gov/Public/Index.aspx>> (2021, грудень, 20).

¹⁰¹ Family Caregiver Alliance. <<https://www.caregiver.org/caregiver-resources/> > (2021, грудень, 21).

на різноманітні питання та покращити якість як догляду так і особистого здоров'я того, хто його здійснює.

У керівництві Інформаційного центру сільської охорони здоров'я (Rural Hels Informational Hub)¹⁰² міститься інформація про послуги вдома для мешканців різних частин США, що проживають у сільській місцевості як от: особистий догляд, додаткові послуги, послуги харчування, медичні послуги, транспорт, ремонт та модифікація будинку тощо.

Аналіз закордонного інноваційного досвіду надання соціальної допомоги людям літнього та похилого віку та людям з інвалідністю в громаді та в інтернатних закладах показав, що на практиці доведено ефективність таких підходів (Там само, с. 9-10)¹⁰³:

- **діадичні втручання** (Dyadic interventions) для людей, які живуть з деменцією, у громаді та їхніх опікунів, забезпечуючи індивідуальне навчання та підтримку з акцентом на підвищення кваліфікації опікуна — ці підходи мають помірну якість доказів, що підтверджують їх ефективність у зменшенні депресії у осіб, які доглядають, та затримці функціонального зниження у людей з деменцією;

- **допоміжні працівники** (Support workers), системні навігатори або координатори догляду, які сприяють спрощеному підходу до догляду за людьми з деменцією або іншими хронічними захворюваннями — один із прикладів: «Старіння громади на місці» (Community Aging in Place), «Просування кращого життя для літніх людей» (Advancing Better Living for Elders) (CAPABLE) було надано фінансування Medicaid у US. У Шотландії уряд гарантує як мінімум один рік постдіагностичної підтримки людям з деменцією;

- **маломасштабні домашні моделі догляду за літніми в інтернатних закладах** (Small-scale, domestic models of residential aged care), де акцент робиться на наданні допомоги, орієнтованої на людину, що максимізує незалежність мешканців та участь у рутинних домашніх заходах у домашній обстановці для менших груп мешканців — ця моделі догляду краще відповідає уподобанням споживачів, а обмежені дані вказують на переваги для мешканців, у тому числі зменшення використання засобів обмеження, що була успішно реалізована в Австралії, але її доступність обмежена;

---

¹⁰² Review of innovative models of aged care. <<https://agedcare.royalcommission.gov.au/sites/default/files/2020-01/research-paper-3-review-innovative-models-of-aged-care.pdf>> (2021, грудень, 20).

¹⁰³ Там само, 9-10.

- **відпочинок, який надається в умовах, які відповідають походженням людини та пропонують структуровані види діяльності** (Respite provided in settings aligned to a person's background and offering structured activities) - це приклад перепочинку, який надається на фермах, може мати відношення до австралійського населення у сільських/віддалених районах, людей із сільського господарства та тих, хто живе з деменцією;

- **інноваційні моделі догляду за людьми, які є безпритульними або піддаються ризику бездомності** (Innovative models of care for people who are homeless or at risk of homelessness that include relationships as a key component), які включають стосунки як ключовий компонент, з акцентом на надання послуг за межами догляду та проживання — австралійським прикладом, який вважається інноваційним на міжнародному рівні, є модель Вінтрінгема у штаті Вікторія (Wintringham model in Victoria);

- **пілотна програма підтримки деменції Бідьяданга** (The Bidyadanga dementia support pilot program), яка підтримує дистанційне проживання аборигенів і мешканців островів Торресової протоки з деменцією, щоб вони продовжували жити у своїй громаді в традиційних умовах, з розширенням прав і можливостей громади та зміцненням потенціалу місцевих працівників догляду та охорони здоров'я.

Один з основних інструментів Європейського Союзу – Інтеррег (Interreg)¹⁰⁴, що фінансує транснаціональне співробітництво підтримав соціальний проєкт «I-CARE-SMART», який спрямовано на здоров'я та благополуччя людей похилого віку шляхом створення відкритого простору для спільної творчості, а також створення платформи «SilverStar» для полегшення процесів спільної творчості через кордони. У проєкті, який розрахований майже на 4 роки (з 01.05.2019 до 30.04.2022) залучено 7 країн (Угорщина, Польща, Словаччина, Італія, Чехія, Австрія, Німеччина).

Аналіз закордонного досвіду соціальної роботи з людьми літнього та похилого віку показав, що фахівцями виокремлено багато практичних порад, які можуть покращити якість життя як зазначеної категорії осіб так і їхньому найближчому оточенню. Так Вільям А.

---

¹⁰⁴ Interreg Central Europe. <<http://www.interreg-central.eu/Content.Node/I-CARE-SMART.html> > (2021, грудень, 21).

Хазелтін (фахівець з США) виокремив 10 важливих порад по догляду за людьми похилого віку ¹⁰⁵:

1) забезпечуйте догляд удома, якщо це можливо (шляхом знаходження фахівців з догляду, які готові забезпечити догляд за вашим близьким поза лікарнею та вдома);

2) координуйте послуги (здійснюйте координацію дій усіх фахівців, хто забезпечує догляд за вашою близькою людиною);

3) зробіть схеми догляду, орієнтованими на людину (заохочуйте вашу близьку людину літнього віку приймати власні рішення стосовно догляду, який вона буде отримувати, а також коли і де).

4) увімкніть соціальну інтеграцію (створюйте можливості для людини похилого віку відігравати активну роль у вашій сім'ї та у вашій спільноті з метою недопущення ізоляції як основної причини емоційного стресу для людей похилого віку);

5) будьте в курсі найновіших технологій (звертайте увагу на можливості нових технологій, які можуть покращити кожен аспект догляду за людьми похилого віку (взаємодія з лікарем FaceTime або складні системи моніторингу безпеки тощо));

б) вивчіть варіанти страхування (ознайомтеся з варіантами страхування на випадок тривалого догляду);

7) подбайте про опікунів (визнайте труднощі, пов'язані з доглядом за близькою людиною, що його потребує, і використовуйте будь-які доступні вам ресурси, що допомагають зняти стрес та напругу);

8) вчіться та практикуйте усвідомлене спілкування (необхідність опанування інструментами та ресурсами, щоб вести розмову з близькою літньою людиною про те, яке лікування вона отримує і де б вона хотіла його отримати);

9) навчайтеся (вивчайте останні інновації в галузі догляду за літніми людьми та кращі практики у галузі довгострокового догляду);

10) створіть безпечне середовище (переконайтеся, що середовище, в якому живе ваша близька людина літнього віку, заохочує її незалежність та автономію, знижує ризик травм або шкоди та створює відчуття індивідуальної домашньої обстановки).

За кордоном поширеними є мережі різних соціальних інституцій, які надають допомогу клієнтам літнього та похилого віку та особам з

---

¹⁰⁵ Top10 Tips For Caring For Older Adults. <<https://www.forbes.com/sites/williamhaseltine/2020/01/10/top-10-tips-for-caring-for-older-adults/?sh=334202777a5e>> (2021, грудень, 20).

інвалідністю Так, до Мережі старіння та інвалідності у США (Administration for Community Living - ACL) належать місцеві, державні та національні інституції, що надають як специфічні види допомоги певним категоріям так і комплексні види послуг. ACL здійснює такі види допомоги в різних соціальних інституціях (Administration for Community Living. Many links to governments agencies dealing with Aging and Disabilitie, 2021)¹⁰⁶:

– *Ресурсні центри з проблем старіння та інвалідності* (Aging and Disability Resource Centers) – надають інформацію та консультації, які допомагають людям приймати обґрунтовані рішення щодо довгострокових послуг та підтримки, а також допомагають отримати доступ до програм;

– *Національна мережа американців з інвалідністю* (Americans with Disabilities Act National Network) реалізовує програму, що фінансує 10 регіональних центрів для надання інформації, навчання та технічної допомоги окремим особам, підприємствам та агенціям з правами та обов'язками відповідно до Закону про американців з інвалідністю;

– *Районні агенції з проблем літніх людей* (Area Agencies on Aging), що задовольняють потреби літніх людей на регіональному та місцевому рівні, надаючи послуги та підтримку (наприклад, доставку їжі додому та допомогу хатньої робітниці) для підтримки незалежного способу життя;

– *допоміжні технології* (Assistive Technology) є програмами, що допомагають зробити допоміжні технологічні пристрої та послуги більш доступними для людей з обмеженими можливостями та їхніх сімей;

– *Центри незалежного життя* (Centers for Independent Living), що надають інструменти, ресурси та підтримку для повної інтеграції людей з обмеженими можливостями до їх спільноти для забезпечення рівних можливостей, самовизначення та поваги;

– *Системи захисту та адвокації* (Protection and Advocacy Systems) є державними системами, що працюють для захисту людей з обмеженими можливостями, розширюючи їхні можливості та виступаючи від їхнього імені для захисту їхніх особистих та громадянських прав;

---

¹⁰⁶ Administration for Community Living. Many links to governments agencies dealing with Aging and Disabilities. < <https://acl.gov/programs/aging-and-disability-networks>> (2021, грудень, 20).

– *Центри для людей похилого віку та служби підтримки для людей похилого віку* (Senior Centers and Supportive Services for Older Adults), що за програмами надають гранти штатам та територіям, які фінансують багатоцільові центри для людей похилого віку, які координують послуги для людей похилого віку, такі як колективне харчування, громадська освіта, медичні огляди, програми вправ та зміцнення здоров'я, а також транспорт;

– *Ради штатів з проблем розвитку* (State Councils on Developmental Disabilities) є самоврядними організаціями, які виявляють та задовольняють найнагальніші потреби людей з порушеннями розвитку в їхньому штаті або на території шляхом проведення інформаційно-пропагандистської роботи, сприяння системним змінам та зусиллям щодо нарощування потенціалу для самовизначення та інтеграції;

– *Підрозділи штатів із проблем старіння* (State Units on Aging), які мають агенції на рівні штатів розробляють і реалізують плани надання допомоги людям похилого віку, сім'ям, а в багатьох штатах і дорослим з обмеженими фізичними можливостями;

– *Університетські центри передового досвіду у галузі порушень розвитку* (University Centers for Excellence in Developmental Disabilities), які втілюють гранти пов'язані з університетами, щоб служити сполучною ланкою між академічними колами та спільнотою для просування досліджень, обміну інформацією та громадських послуг.

Громадські організації, такі як регіональні агенції зі старіння (area agencies on aging - AAA) і центри незалежного життя (centers for independent living - CIL), протягом десятиліть слугували економічно ефективними, надійними та перевіреними ресурсами для задоволення соціальних потреб людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями, пов'язаними зі здоров'ям, включаючи потреби в довгостроковому догляді. Впроваджені програми показали, що інтеграція медичної допомоги та соціальної підтримки може бути дуже ефективною, допомагаючи людям залишатися в громаді. Також дослідженнями доведено, що (Health Affairs, 2021)¹⁰⁷:

---

¹⁰⁷ Health Affairs. <<https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/forefront.20180130.620899/full/>> (2021, грудень, 21).

1) їжа з доставкою додому, яку надають громадські організації, покращує здоров'я та пов'язана зі зменшенням використання будинків престарілих у літніх людей із низькими потребами в догляді;

2) літні люди, які отримують Medicaid у Меріленді, мали на 14% менше шансів бути госпіталізованими і на 23% рідше потрапляти в будинок престарілих у наступному році, якщо вони були зареєстровані в Програмі додаткового харчування;

3) штати з вищим співвідношенням соціальних послуг і витрат на охорону здоров'я показали кращі результати здоров'я за такими показниками, як кількість днів з обмеженням активності за останні 30 днів і рівень смертності від діабету II типу, раку легенів і інфаркту.

Отже, аналіз та узагальнення вищезазначеного закордонного досвіду надання соціальних послуг людям літнього та похилого віку дозволяє стверджувати, що накопичено багато інноваційних практичних напрацювань, що дозволяють у повній мірі забезпечити створення умов для організації резиліентного підтримуючого простору, які дозволяють в повній мірі відновити людям літнього та похилого віку втрачені соціальні функції та діяльне існування в сучасних реаліях суспільного життя.

**Соціальна допомога
людям похилого віку в умовах
воєнного стану та підготовка
майбутніх фахівців до
відповідної професійної
діяльності**

Аналіз досліджень з проблеми насильства показав, що науковці розрізняють такі його різновиди та форми як (Брандер П. та ін., 2012, с. 545)¹⁰⁸:

1) *пряме насильство*, до якого відносять фізичне або поведінкове насильство (війна, залякування, домашнє насильство, ізоляція або тортури), структурне насильство (бідність та позбавлення можливостей користування основними ресурсами та правами, деспотичні системи, що поневолюють, залякують і ображають дисидентів а також усіх бідних, слабких та знедолених);

2) *культурне насильство*, яке виявляється у знеціненні та знищенні окремої людської ідентифікації та способу життя (сексизм, етноцентризм, расизм та колоніальна ідеологія, інші форми моральної

¹⁰⁸ Брандер П. та ін. (2012). «КОМПАС»: посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді. Страсбург: Видавництво Ради Європи.

ізоляції, що виправдовують агресію, домінування, нерівність і пригноблення).

Дослідники стверджують, що найбільш загрожують порушенням прав людини воєнні та терористичні дії, коли відбувається повний занепад людяності та обмеження цінностей, що лежать в основі захисту прав людини (Брандер П. та ін., 2012, с. 580)¹⁰⁹.

Враховуючи вищезазначене, слід зауважити, що у сучасних умовах повномасштабної військової агресії з боку росії проти України, поряд із справжньою гуманітарною катастрофою, усіх різновидів насильства у повній мірі зазнали усі найбільш незахищені категорії населення до яких належать особи літнього та похилого віку.

У зв'язку з бойовими діями та введеним в Україні воєнним станом, з'явилася проблема у забезпеченні надання якісних соціальних послуг громадянам в складних сучасних умовах. Враховуючи сучасні запити, Міністерством соціальної політики України розроблено методичні рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану (Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, 2022)¹¹⁰, а також постановою Кабінету Міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг» (Про організацію надання соціальних послуг, 2020)¹¹¹ затверджено порядок організації надання соціальних послуг, що є рекомендованим для застосування органам місцевого самоврядування, але не обов'язковим до виконання. У зв'язку із чим соціальні послуги пропонується надавати екстрено (кризово) (за неможливості застосування загального порядку організації та надання соціальних послуг) та, відповідно до статті 18 Закону України «Про соціальні послуги» (*Про соціальні послуги*. 2019)¹¹², передбачає, що ведення випадку не застосовується, тобто не здійснюється, а замість цього рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг екстрено (кризово) приймається

---

¹⁰⁹ Брандер П. та ін. (2012). «КОМПАС»: посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді. Страсбург: Видавництво Ради Європи, 580.

¹¹⁰ Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. <https://auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-140/lystoda-rekomendacii_socposlugy_1646898338.pdf > (2022, грудень, 10).

¹¹¹ Про організацію надання соціальних послуг. (2020). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> > (2022, грудень, 10).

¹¹² Про соціальні послуги. (2019). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>> (2022, грудень, 20).

невідкладно, не пізніше однієї доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення чи повідомлення. Всі соціальні послуги екстрено (кризово) надаються безкоштовно. У разі стабілізації ситуації, яка не загрожує життю та здоров'ю людини, рекомендовано використовувати технологію ведення випадку/роботи з випадком. Також органам місцевого самоврядування рекомендовано надавати право приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) безпосередньо самим надавачам таких послуг (центри соціальних служб, центри надання соціальних послуг тощо) з подальшим інформуванням органів місцевого самоврядування про їх надання.

Фахівцям соціальної роботи для оперативного проведення оцінювання потреб у соціальних послугах пропонується заповнювати лише розділи Акти оцінки потреб, які мають життєво важливе значення та допускається складання акту потреб у телефонному режимі або з використанням будь-яких доступних ресурсів.

Під час соціального супроводу людей похилого віку, що знаходяться у СЖО рекомендується підтримувати зв'язок за допомогою телефонного зв'язку або будь яких доступних месенджерів. У разі необхідності вивезення клієнтів на безпечні території, особливо при залученні до цього процесу волонтерів, вести облік тих, які евакуйовані і, які ще потребують вивезення.

Для покращення якості надання соціальних послуг у складних умовах сьогодення (коли не вистачає соціальних працівників, щоб надати послуги з догляду вдома усім тим, хто уклав відповідний договір на обслуговування, і постійно потребує таких послуг) органам місцевого самоврядування та надавачам соціальних послуг пропонується за згодою громадян організувати їх спільне проживання для забезпечення можливості надання їм необхідного догляду вдома, що дозволить сконцентрувати зусилля соціальних працівників і робітників та забезпечити умови для життєдіяльності отримувачів соціальних послуг. Також для організації догляду вдома в умовах спільного проживання пропонується надавачам соціальних послуг розробити пропозиції щодо спільного проживання отримувачів соціальних послуг, де визначити:

- 1) отримувачів послуг з догляду вдома, які можуть та бажають бути поселені в приміщення для спільного проживання;

2) приміщення призначене та придатне до проживання, яке забезпечує умови для проживання (опалення, електрику, можливості для приготування їжі (чи її доставка), водопостачання, дотримання особистої гігієни тощо). Це також може бути будинок (квартира) мешканця громади чи одного з отримувачів послуг, де можна розмістити 4-5 осіб;

3) ресурси та персонал, у тому числі волонтерів, які будуть забезпечувати догляд, а також доцільно максимально використовувати ресурси, наявні у самих отримувачів послуг (постільна білизна, посуд, тощо), релігійної громади та мешканців громади;

4) графік цілодобового чергування соціальних робітників, соціальних працівників в приміщенні для спільного проживання.

У постанові зазначено, що такі пропозиції не потребують затвердження наказом керівника виконавчого органу сільської/селищної/міської ради та можуть реалізовуватись лише з узгодженням їх із відповідним виконавчим органом.

Також у період воєнного стану, зокрема на територіях ведення бойових дій, пропонується організувати стаціонарний, паліативний догляд, підтримане проживання громадян похилого віку осіб з інвалідністю екстрено (кризово) за заявою цієї людини або її законного представника (для недієздатних осіб) / повідомлення органу опіки та піклування (за відсутності законного представника) або за алгоритмом надання соціальних послуг екстрено (кризово).

Постановою Кабінету Міністрів «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» (Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, 2022)¹¹³ до кола суб'єктів, які можуть виявляти осіб у складних життєвих обставинах, включено волонтерів, адже, здійснюючи волонтерську діяльність, роздаючи гуманітарну допомогу, волонтери можуть виявляти осіб похилого віку, осіб з

---

¹¹³ Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях. (2022). (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-%D0%BF#Text>>(2022, грудень, 20).

інвалідністю, які залишились вдома і потребують сторонньої допомоги.

Аналіз Каталогу соціальних послуг м. Харкова з питань надання соціальної допомоги особам літнього віку у територіальній громаді в умовах воєнного стану дозволив виявити, що в цій роботі задіяно такі соціальні інституції державного та громадського секторів: Територіальні центри надання соціальних послуг всіх районів міста (надають такі види допомоги як: догляд вдома; паліативний догляд; соціальна адаптація; денний догляд; консультування; представництво інтересів; посередництво; соціальна профілактика; екстрене (кризове) втручання; натуральна допомога, - громадянам похилого віку, особам з інвалідністю та внутрішньо переміщеним особам); Комунальний заклад «Соціальний готель» (забезпечує тимчасове перебування та інформування внутрішньо переміщеним особам, особам з інвалідністю, особам, які опинилися у складній життєвій ситуації (у зв'язку з втратою житла або неможливістю проживати в ньому, військових дій, шахрайства тощо) та інші особи, які мають право на пільги, встановлені законом, що проживають на території України на законних підставах, і члени їх сімей, які є бездомними особами віком від 18 років, а також особи, звільнені з місць позбавлення волі.); Комунальний заклад «Харківський міський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Промінь» (надає послуги денного догляду, соціальної адаптації, соціальної реабілітації та консультування); Громадська організація «Харківська асоціація незрячих юристів» (надає юридичні та інформаційні консультації з питань соціального законодавства ямуди з інвалідністю та пенсіонерам територіальної громади) (Каталог соціальних послуг м. Харкова, 2022).)¹¹⁴.

Контент-аналіз сайтів спеціалізованих соціальних інституцій, що надають соціальні послуги людям похилого віку дозволив виявити цікаві напрацювання, що можуть бути корисними для створення соціально-підтримуючих резилієнтних осередків в умовах воєнного стану. Так, практичний досвід у наданні соціальної підтримки та допомоги поодиноким громадянам похилого віку з числа вимушених переселенців має БОБФ «Карітас - Харків» у проєкті «Домашня опіка», де створено соціально-реабілітаційне середовище для

---

¹¹⁴ Каталог соціальних послуг м. Харкова. <<https://www.city.kharkov.ua/ru/dovdник/katalog-socznlnix-poslug.html>> (2022, грудень, 20).

організації домашнього догляду та якісного відпочинку людей літнього віку (Благодійна Організація Благодійний Фонд «Карітас - Харків», 2022)¹¹⁵.

Плідною у наданні соціальних послуг особам літнього віку є діяльність Територіальних центрів соціального обслуговування (Територіальні центри соціального обслуговування, 2021), які виявляють, беруть на облік та здійснюють соціальне обслуговування самотніх непрацездатних малозабезпечених громадян літнього віку, що мають на це право, а також здійснюють надання їм соціально-побутових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, юридичних, послуг, послуг з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями, інформаційних, інших соціальних послуг.

Аналіз діяльності спеціалізованих соціальних інституцій державного та громадського сектору в умовах воєнного стану засвідчив, що вони пристосувалися до складних умов роботи у сучасних реаліях та, спираючись на існуюче нормативне забезпечення, надають соціальні послуги переважно екстреного кризового втручання, а також, намагаються здійснювати інтервенції потребуючим категоріям у поєднанні з зусиллями волонтерів.

Волонтерські ініціативи є важливим аспектом сучасної соціальної допомоги як в Україні так і за кордоном. Особливої актуальності зазначена діяльність набуває у зв'язку поширенням у сучасному суспільстві різноманітних ризиків, що спричиняють появу важких життєвих ситуацій у житті громадян взагалі та людей літнього та похилого віку як однієї з найуразливіших категорій зокрема.

На початку 2022 року у вкрай важкій ситуації опинилася велика кількість осіб літнього та похилого віку, коли більшість літніх самотніх людей залишилися на межі виживання. Як зазначає менеджер у соціальній сфері ХОБФ «Соціальна служба допомоги» В. Щербакова, «серед найбільш вразливих категорій цієї цільової групи можна виділити: самотніх, осіб похилого віку, що позбавлені уваги родичів; тяжкохворих літніх людей; осіб з інвалідністю; людей, які нездатні обслуговувати себе самостійно через вік та/або стан здоров'я; осіб похилого віку з когнітивними розладами... Більшість із них втратили або мають вкрай обмежений доступ до базових потреб –

---

¹¹⁵ Благодійна Організація Благодійний Фонд «Карітас - Харків» у проєкті «Домашня опіка». <<https://caritas.kharkiv.ua/2016.07/zmi-pro-nas/>> (2022, грудень, 20).

життєво необхідних ліків та продуктів харчування... з 24 лютого 2022 року діяльність організації зорієнтована, перш за все, на гуманітарну допомогу вразливим верствам населення міста Харків, яке опинилось у кризі через повномасштабне вторгнення росії в Україну. Фондом реалізуються проєкти «Продукти потребуючим під час війни»; «Екстрена продуктова допомога»; «Допомога сім'ям СЖО в умовах військового стану», «Екстрена гуманітарна допомога уразливим верствам населення, які залишилися у місті» (Щербакова В.І., Костіна В.В., 2022, с. 204)¹¹⁶. Аналіз вищезазначеного досвіду дозволяє стверджувати, що фахівці спеціалізованої соціальної інституції задовольняють потреби вищезазначених категорій осіб літнього та похилого віку, враховуючи розподіл потреб за пірамідою наповнення резилієнс, забезпечуючи потребуючих на рівні громади міста Харкова.

У цих умовах вкрай важливим стає накопичений досвід залучення майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до відповідного виду діяльності на засадах волонтерства, що є одним із важливих аспектів їхньої професійної підготовки у ХНПУ імені Г.С. Сковороди в умовах організованого професійно-спрямованого простору соціально-виховної взаємодії на базі партнерської мережі спеціалізованих соціальних інституцій (БОБФ «Дон Калабрія Україна», БОБФ «Карітас-Харків», ГО «Еммаус» тощо) (Kostina V.V., 2020, р.37)¹¹⁷.

Серед різних видів активності у взаємодії з людьми похилого віку, що опановують майбутні фахівці соціальної галузі під час поступового професійного становлення в межах навчальних дисциплін «Опіка та піклування з практикумом», «Соціально-педагогічне проєктування», «Практикум соціально-реабілітаційної роботи в спеціалізованих соціальних інституціях, а також під час роботи СНТ та гуртка «Волонтер» є такі види забезпечення резилієнтних впливів на другому рівні піраміди інтервенцій, згідно з принципами психосоціальної підтримки в умовах надзвичайних ситуацій: 1) підготовка та організація соціально-виховних взаємодій з

---

¹¹⁶ Щербакова В.І., Костіна В.В. Досвід роботи з людьми похилого віку в умовах військового стану. Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 300-річчю з дня народження Григорія Савича Сковороди, 21.10.2022 р. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. С.203-206.< <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/65a430f6-f75e-4912-82c6-007ca03a9089> > (2023, березень, 20).

¹¹⁷ Kostina V.V. (2020). Volunteer Initiatives of Future Social Workers – The Way to Professional Success. *International Journal of Education and Science*, 3(4), P. 37. doi:10.26697/ijes.2020.4.12.

людьми літнього та похилого віку в межах навчальних завдань; 2) участь в організованих здобувачами старших курсів – активними діячами СНТ волонтерських акціях на базах партнерської мережі спеціалізованих соціальних інституцій; 3) проходження здобувачами першого курсу семінарів-тренінгів на базі спеціалізованих соціальних інституцій партнерської мережі в межах «школи розвитку волонтерських ініціатив»; 4) участь здобувачів вищої освіти-активних діячів СНТ в соціально-педагогічних проєктах (проєкт «Етносвіт» на базі БОБФ «Карітас-Харків, проєкт «Якісне дозвілля як умова довголіття» на базі БФ «Соціальна служба допомоги» тощо).

З метою розвитку професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників у зазначеному напрямі в межах партнерської мережі соціальних інституцій розвиваються такі важливі характеристики, що є корисними під час надання допомоги людям літнього та похилого віку в умовах нових соціальних викликів, спрямованої на розвиток їхньої резиліентності: а) усвідомленість знань майбутніх фахівців соціальної галузі про проблеми людей похилого віку та особливості соціально-педагогічної роботи з ними; б) наявність умінь надання соціальної підтримки та організації соціально-педагогічної роботи з людьми літнього та похилого віку з відтворення їхнього ресурсного потенціалу, збереження та зміцнення здоров'я; в) накопичення професійного досвіду організації соціально-виховних впливів та акцій на волонтерських засадах в умовах соціального дистанціювання.

З метою реалізації вищезазначених важливих завдань здійснюється систематична різноспрямована трикомпонентна система впливу, що забезпечує розвинути у майбутніх соціальних працівників професійну мотивацію до роботи з людьми літнього та похилого віку, необхідну систему знань та вмінь, а також такі професійно-особистісні якості як толерантність, доброзичливість, емпатійність, тактовність тощо.

Серед чисельних соціально-виховних взаємодій, що реалізовано активними діячами СНТ на базі різних соціальних інституцій партнерської з ЗВО мережі можна відзначити створення, віртуального соціально-розвивального простору, який поєднував різні форми активності за допомогою роботи з наповнення цікавими матеріалами контенту сайту соціальної інституції, спеціально створених для взаємодії Вайбер-чату та Телеграм-чату, а також організації

соціально-виховних заходів в межах діяльності проєкту «Домашня опіка» (до Дня людей похилого віку; проведення виховних взаємодій до свята «Весни та краси», до дня «Театру», до свята «День людей похилого віку» - «Осіння рапсодія» тощо). Під час організації он-лайн та оф-лайн соціально-виховної взаємодії майбутні фахівці-волонтери мали можливість випробувати власні таланти у різних напрямках реалізації активності: у поетичній взаємодії; музикальній і танцювальній взаємодії; в організації театральної взаємодії та гумористичної імпровізації; в організації арт-терапевтичних майстер-класів тощо.

Висновки. Аналіз наукової літератури та досвіду соціальної роботи з проблеми надання соціальної допомоги людям літнього та похилого віку в умовах воєнного стану показав, що вітчизняними та закордонними вченими та практиками накопичено низку важливих інструментів, що можуть бути корисними сучасним фахівцям соціальної галузі для вирішення проблем сьогодення. Важливою основою соціальної роботи з людьми літнього та похилого віку в умовах сучасної надзвичайної кризової ситуації вважаємо необхідність поєднання двох підходів (гуманітарного та орієнтованого на розвиток) з поступовим акцентом на другий підхід, що передбачає посилення та розвиток власної резилієнтності людей літнього віку, їхнє наснаження з метою підвищення їхнього особистісного адаптаційного потенціалу та потенціалу підтримуючого простору громади. Враховуючі появу нових проблем у галузі надання соціальної допомоги, необхідним вважаємо оновлення змісту підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі з акцентом на нові виклики.

1.3. Особливості діяльності соціальних працівників у сфері громадського здоров'я: вітчизняний та зарубіжний досвід

Світова наука вважає збереження здоров'я людини однією з глобальних проблем сучасності, розв'язання якої обумовлює не тільки кількісні та якісні перспективи майбутнього розвитку людства, а й сам факт його подальшого існування як біологічного виду. Розробка та реалізація сучасної соціальної політики можлива лише за умов визнання того, що громадське здоров'я є суспільною цінністю, унікальним ресурсом, який визначає характер перебігу найбільш